ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ CARL OTTO LENZ της 5ης Φεβρουαρίου 1991 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Α — Πραγματικά περιστατικά

1. Η εξεταζόμενη αίτηση του Hof van cassatie van België αφορά κανονισμό τεχνικού μάλλον χαρακτήρα, τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3820/85 για την εναρμόνιση ορισμένων κοινωνικών διατάξεων στον τομέα των οδικών μεταφορών [1], στην πραγματικότητα όμως θίγει, αν εξεταστεί με μεγαλύτερη προσοχή, ζητήματα γενικής ισχύος ως προς τη σχέση μεταξύ του παραγώγου κοινοτικού δικαίου και της εθνικής νομοθεσίας.

2. Τα πραγματικά περιστατικά που έδωσαν αφορμή στην προδικαστική αυτή παραπομπή είναι εντελώς απλά. Εκείνο που προσάπτεται στον κατηγορούμενο της κύριας δίκης, οδηγό φορτηγών οχημάτων, είναι ότι παρέβη τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου τις σχετικές με τις περιόδους οδηγήσεως και αναπαύσεως. Οι σχετικές παραβάσεις διεπράχθησαν στις 3 και 4 Νοεμβρίου 1986. Ο κανονισμός που είχε τότε εφαρμογή ήταν ο κανονισμός 3820/85, ο οποίος αντικατέστησε, δυνάμει των άρθρων 18, παράγραφος 1, και 19, από 29ης Σεπτεμβρίου 1986 — εκτός από ορισμένες προσωρινές εξαιρέσεις — τον κανονισμό (ΕΟΚ) 543/69 περί εναρμονίσεως ορισμένων κοινωνικών διατάξεων που αφορούν τις οδικές μεταφορές [2]. Οι δύο αυτοί κανονισμοί, τόσο ο κανονισμός 543/69 [3] όσο και ο κανονισμός 3820/85 [4], προβλέπουν την εκ μέρους των κρατών μελών θέσπιση διατάξεων που αφορούν, μεταξύ άλλων, « τις ποινές που επιβάλλονται σε περιπτώσεις παραβάσεως ».

3. Οι επιβαλλόμενες ποινικές κυρώσεις για παράβαση του κανονισμού 543/69 καθορίστηκαν στο Βέλγιο με το βασιλικό διάταγμα της 23ης Μαρτίου 1970 [5], με το οποίο το περιεχόμενο των παραβιάσεων που αφορούσαν οι κυρώσεις καθορίστηκε κατά τρόπο γενικό με τη φράση « σε περίπτωση παραβιάσεως διατάξεων του προαναφερθέντος κανονισμού » [6]. Το βασιλικό αυτό διάταγμα αντικαταστάθηκε κατόπιν με το βασιλικό διάταγμα της 13ης Μαΐου 1987 [7]. Το διάταγμα αυτό περιελάμβανε, όσον αφορά τις παραβιάσεις του κανονισμού 3820/85, διατάξεις ταυτόσημες με εκείνες του βασιλικού διατάγματος της 23ης Μαρτίου 1970 [8]· δεν είχε δε αναδρομική ισχύ. Από σύγκριση των στοιχείων αυτών προκύπτει ότι κατά τον χρόνο των προβαλλομένων παραβιάσεων (στις 3 και 4 Νοεμβρίου 1986), ενώ ο κανονισμός 3820/85 είχε ήδη αντικαταστήσει τον κανονισμό 543/69, το γράμμα των βελγικών ποινικών διατάξεων παρέπεμπε στον κανονισμό 543/69, ο οποίος είχε καταργηθεί και όχι στον κανονισμό 3820/85, τον νέο κανονισμό, διατάξεις του οποίου αφορούσαν οι παραβιάσεις.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

1 — Κανονισμός του Συμβουλίου της 20ής Δεκεμβρίου 1985 (ΕΕ L 370, σ. 1).

2 — Κανονισμός του Συμβουλίου της 25ης Μαρτίου 1969 (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 47).

3 — Άρθρο 18, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο.

4 — Άρθρο 17, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο.

5 — *Moniteur belge* (βελγική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως) της 1.4.1970, σ. 3136· βλ. το άρθρο 3, παράγραφος 1, του εν λόγω διατάγματος.

6 — Πρόκειται για τον κανονισμό 543/69.

7 — *Moniteur belge* της 4.6.1987, σ. 8640· βλ. το άρθρο 6, σημείο 1, περί της καταργήσεως του βασιλικού διατάγματος της 23ης Μαρτίου 1970.

8 — Βλ. το άρθρο 3, παράγραφος 1.

4. Μετά την απαλλαγή του κατηγορουμένου από το correctionele rechtbank te Turnhout, λόγω ελλείψεως νομικής βάσεως επί της οποίας θα μπορούσε να στηριχθεί η ποινή, ο επόπτης εργασίας άσκησε αναίρεση ενώπιον του Hof van cassatie. Το δικαστήριο αυτό εξέτασε μήπως η αναφορά στον κανονισμό 543/69, που περιέχεται στο βασιλικό διάταγμα της 23ης Μαρτίου 1970, έπρεπε να εκληφθεί ως αναφορά στον κανονισμό 3820/85. Το ενδεχόμενο αυτό θα μπορούσε να στηριχθεί στο άρθρο 18, παράγραφος 2, του κανονισμού 3820/85, το οποίο ορίζει ότι:

« Οι αναφορές στον καταργηθέντα δυνάμει της παραγράφου 1 κανονισμό[9] πρέπει να νοούνται ότι γίνονται στον παρόντα κανονισμό. »

Στο πλαίσιο αυτό το Hof van cassatie υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

« Έχει το άρθρο 18, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 3820/85 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1985, για την εναρμόνιση ορισμένων κοινωνικών διατάξεων στον τομέα των οδικών μεταφορών, την έννοια ότι αναφορές του κανονισμού (ΕΟΚ) 543/69 σε διατάξεις της εσωτερικής νομοθεσίας που αφορούν μέτρα εκτελέσεως του εν λόγω κανονισμού πρέπει επίσης να νοούνται ως αναφορές κατά την έννοια του ανωτέρω άρθρου 18, παράγραφος 2; »

9 — Δηλαδή στον κανονισμό 543/69.

Β — Η γνώμη μου επί της υποθέσεως

6. Μόνο η Επιτροπή και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασίλειο κατέθεσαν παρατηρήσεις. Κατά την άποψή τους, η απάντηση στο ερώτημα αυτό πρέπει να είναι αρνητική. Συμμερίζομαι την άποψή τους.

7. *1.* Καταρχάς, θεωρώ ότι στις παρατηρήσεις της Επιτροπής μπορεί να επισημανθεί μία άποψη κατά την οποία δύο είναι οι μέθοδοι βάσει των οποίων μπορεί να δοθεί η αιτούμενη ερμηνεία. Η πρώτη στηρίζεται στην απευθείας εφαρμογή των κανονισμών στις εθνικές έννομες τάξεις. Κατά τη μέθοδο αυτή, το άρθρο 18, παράγραφος 2, του κανονισμού 3820/85 δεν αναφέρεται μόνο στο κοινοτικό δίκαιο αλλά και στην εθνική νομοθεσία. Η δεύτερη μέθοδος λαμβάνει υπόψη της τον σκοπό της εν λόγω διατάξεως. Σκοπός της, πράγματι, είναι η ερμηνευτική ρύθμιση των παραπομπών του κοινοτικού δικαίου στον κανονισμό 543/69 και δεν έχει καμία σχέση με τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας. Στην προκειμένη περίπτωση πρέπει να εφαρμοστεί η δεύτερη μέθοδος. Θεωρώ την άποψη αυτή ορθή, υπό τη μόνη επιφύλαξη ότι δεν πρόκειται για δύο διαφορετικές « μεθόδους ». Πράγματι, το ζήτημα είναι να προσδιοριστεί το αντικείμενο και ο αποδέκτης των δύο αυτών κατηγοριών κανονιστικών διατάξεων. Βεβαίως, όπως συνάγεται από το άρθρο 189, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ, οι κανονισμοί μπορούν να περιέχουν διατάξεις που να ρυθμίζουν απευθείας τις έννομες σχέσεις των κοινοτικών πολιτών — στους οποίους απευθύνονται — και να δημιουργούν υπέρ αυτών δικαιώματα και υποχρεώσεις[10] (στην προκειμένη περίπτωση την υποχρέωση των πολιτών να υφίστανται κυρώσεις). Δεν υπάρχει,

10 — Βλ. την απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1971, 43/71, Politi κατά Ιταλίας (Slg. 1971, σ. 1039, σκέψη 9).

ωστόσο, αρχή κατά την οποία, σε περίπτωση αμφιβολιών ως προς το αν συγκεκριμένη κανονιστική διάταξη διέπει μια έννομη σχέση που αφορά απευθείας κοινοτικό πολίτη, υφίσταται τεκμήριο υπέρ της υπάρξεως μιας τέτοιας κανονιστικής ρυθμίσεως. Αντιθέτως, το αντικείμενο και ο αποδέκτης της κάθε διατάξεως πρέπει να καθορίζονται αναλόγως του γράμματος της διατάξεως αυτής, της διαρθρώσεώς της και του πλαισίου της, καθώς και του σκοπού που επιδιώκεται με αυτήν και της λειτουργίας της [11].

8. *2.* Μολονότι στην προκειμένη περίπτωση από το γράμμα του άρθρου 18, παράγραφος 2, δεν συνάγεται καμία ένδειξη ως προς την ερμηνεία που πρέπει να δοθεί, ωστόσο όλα τα άλλα στοιχεία συνηγορούν υπέρ της προτεινόμενης λύσεως. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ δύο ειδών επιχειρημάτων.

9. α) Καταρχάς, όπως κατά την άποψή μου συνάγεται από τον κανονισμό, ακόμα και αν γίνει δεκτό ότι δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ως προς το νομικό κύρος μιας τέτοιας διατάξεως, ωστόσο, δεν αποτελούσε προφανώς σκοπό του άρθρου 18, παράγραφος 2, να περιλάβει και τις αναφορές στην εθνική νομοθεσία.

10. αα) Από την άποψη αυτή, μία πρώτη ένδειξη συνάγεται από την οικονομία της διατάξεως στο πλαίσιο του επιδίκου κανονισμού. Όσον αφορά κοινοτικές νομοθετικές πράξεις που εισάγουν νέες διατάξεις σε τομείς που έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο ρυθμίσεως, οι τελικές διατάξεις, όπως αυτές του άρθρου 18, έχουν ως σκοπό να επιφέρουν στο κοινοτικό δίκαιο τις διορθώσεις εκείνες που κατέστησαν αναγκαίες από τη θέσπιση των νέων διατάξεων. Οι διορθώσεις αυτές έχουν διττό χαρακτήρα. Αφενός μεν, πρέπει να καταργηθούν οι διατάξεις που αντικαθίστανται με τις νέες ρυθμίσεις. Στον παρόντα κανονισμό το ζήτημα αυτό ρυθμίζεται με το άρθρο 18, παράγραφος 1. Αφετέρου δε, οι αναφορές άλλων νομοθετικών διατάξεων στις καταργούμενες διατάξεις πρέπει να «εκτραπούν» προς την κατεύθυνση των νέων διατάξεων. Το ζήτημα αυτό ρυθμίζεται με το άρθρο 18, παράγραφος 2, του επιδίκου κανονισμού. Με τον τρόπο αυτό αποκαθίσταται η συνοχή του κοινοτικού δικαίου. Προς τον σκοπό αυτό δεν απαιτείται παρέμβαση στις εθνικές διατάξεις εφαρμογής.

11. Αντιθέτως, μπορεί να υποστηριχθεί ότι, εάν υπήρχε πρόθεση αποκαθάρσεως των διατάξεων του εθνικού δικαίου, οι θεσπισθείσες διατάξεις θα έπρεπε να έχουν διαφορετικό βεληνεκές. Θα έπρεπε, για παράδειγμα, να ρυθμίζουν την τύχη των διατάξεων που θέσπισαν τα κράτη μέλη σχετικά με την παρουσίαση και την επίβλεψη των βιβλιαρίων ελέγχου· λόγω της καταργήσεως του κανονισμού 543/69 (βλ. το άρθρο 14, παράγραφος 9, αυτού), οι διατάξεις αυτές κατέστησαν άνευ αντικειμένου [12].

12. Είναι λοιπόν προφανές ότι στην προκειμένη περίπτωση, αφενός μεν, η διόρθωση του κοινοτικού δικαίου δεν προϋπέθετε παρέμβαση της εθνικής νομοθεσίας, αφετέρου δε, η διόρθωση της εθνικής νομοθεσίας, εάν γίνει δεκτό ότι το άρθρο 18, παράγραφος 2, αφορά και τις εθνικές διατάξεις, παρέμενε ανολοκλήρωτη. Το στοιχείο αυτό δεν δικαιολογεί ερμηνεία του

11 — Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί ότι στον κανονισμό 3820/85 τα άρθρα 5, παράγραφος 5, 6, παράγραφος 1, πέμπτο εδάφιο, 11, πρώτη φράση, 13 και 17 απευθύνονται άμεσα μόνο στα κράτη μέλη, ενώ το άρθρο 16 απευθύνεται τόσο στα κοινοτικά όργανα όσο και στα κράτη μέλη.

12 — Βεβαίως, δυνάμει του άρθρου 4 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1463/70 του Συμβουλίου, της 20ής Ιουλίου 1970, περί καθιερώσεως συσκευής ελέγχου στον τομέα των οδικών μεταφορών (ΕΕ ειδ. έκδ. 07/001, σ. 150), η εγκατάσταση συσκευών ελέγχου είναι υποχρεωτική για όλα τα καθοριζόμενα στον κανονισμό οχήματα από 1ης Ιανουαρίου 1978, τα δε οχήματα που είναι εφοδιασμένα με τέτοιες συσκευές εξαιρούνται, δυνάμει του άρθρου 5 του εν λόγω κανονισμού, από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 14 του κανονισμού 543/69. Ωστόσο, η τελευταία αυτή διάταξη καταργήθηκε τυπικά μόλις με τον κανονισμό 3820/85 (άρθρο 18, παράγραφος 1, πρώτη φράση).

άρθρου 18, παράγραφος 2, υπό την έννοια ότι αναφέρεται επίσης στην εθνική νομοθεσία.

13. ββ) Ένα δεύτερο επιχείρημα υπέρ της απόψεως αυτής νομίζω ότι συνάγεται, και ως προς τούτο συμφωνώ με την Επιτροπή και την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, από το πλαίσιο του κανονισμού 3820/85. Όπως έχω ήδη υπογραμμίσει, υπάρχει σειρά ολόκληρη διατάξεων που αναθέτουν ή επιβάλλουν στα κράτη μέλη την υποχρέωση να λάβουν ορισμένα συμπληρωματικά μέτρα. Μεταξύ των διατάξεων αυτών περιλαμβάνεται το άρθρο 17 του κανονισμού 3820/85, που ήδη προαναφέρθηκε, το οποίο επαναλαμβάνει κατά λέξη το άρθρο 18 του κανονισμού 543/69. Κατά την παράγραφο 1, πρώτο εδάφιο, των δύο αυτών άρθρων, οι νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για την εκτέλεση των εν λόγω κανονισμών περιλαμβάνουν και τις « κυρώσεις που επιβάλλονται σε περιπτώσεις παραβάσεως ». Κατά συνέπεια, μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα, όπως τονίστηκε στην απόφαση Hansen [13], ότι ανατέθηκε στα κράτη μέλη το καθήκον να προσδιορίσουν τη φύση και την αυστηρότητα των κυρώσεων που εφαρμόζονται σε περίπτωση παραβάσεως. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου [14], η οποία επιβεβαιώθηκε με την προαναφερθείσα απόφαση Hansen [15], στην περίπτωση του άρθρου 18 του κανονισμού 543/69, το κοινοτικό δίκαιο θέτει στη διακριτική αυτή ευχέρεια των κρατών μελών ορισμένα μόνο απώτατα όρια: οι κυρώσεις για παραβιάσεις του κοινοτικού δικαίου πρέπει, από απόψεως ουσίας και διαδικασίας, να είναι ανάλογες με εκείνες που επιβάλλονται σε περιπτώσεις παραβιάσεως της εθνικής νομοθεσίας παρεμφερούς φύσεως και σημασίας, να προσδίδουν δε στην κύρωση χαρακτήρα αποτελεσματικό, αναλογικό και αποτρεπτικό.

14. Λαμβανομένης υπόψη αυτής της νομικής καταστάσεως, ερμηνεία του άρθρου 18, παράγραφος 2, υπό την έννοια ότι αυτό περιλαμβάνει και τις αναφορές της εθνικής νομοθεσίας θα δημιουργούσε μία αντίφαση στον κανονισμό 3820/85. Πράγματι, σε περίπτωση τέτοιας ερμηνείας, το άρθρο 18, παράγραφος 2, θα μπορούσε να παρεισφρήσει σε τομέα η οργάνωση του οποίου, κατά το άρθρο 17 — και εντός των ορίων που προαναφέρθηκαν — επιφυλάσσεται στα κράτη μέλη. Εξάλλου, δεν θα μπορούσε να γίνει εύκολα κατανοητό γιατί ο κοινοτικός νομοθέτης περιόρισε την ελευθερία οργανώσεως των κρατών μελών ως προς το αντικείμενο του άρθρου 18 (του οποίου η παράγραφος 1, όπως υπογράμμισα, αφορά αποκλειστικώς τη διόρθωση του κοινοτικού δικαίου) και όχι ως προς το αντικείμενο του άρθρου 17 (ή ως προς το αντικείμενο των υπολοίπων διατάξεων που προβλέπουν τη λήψη συμπληρωματικών μέτρων εκ μέρους των κρατών μελών). Το σύνολο των στοιχείων αυτών έρχεται σε αντίθεση προς την προτεινόμενη ερμηνεία.

15. β) Μία δεύτερη σειρά επιχειρημάτων που θα μπορούσαν επίσης να προβληθούν προς στήριξη της λύσεως αυτής απορρέει από την αντίληψη ότι ο νομοθέτης δεν πρόκειται να θεσπίσει, χωρίς να υπάρχει προς τούτο ανάγκη, κανόνες για τους οποίους δεν θα είναι βέβαιος ότι συμβιβάζονται με το κοινοτικό δίκαιο.

16. αα) Ως προς το θέμα αυτό, καταρχάς, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου διατύπωσε μία εύστοχη παρατήρηση, η οποία στηρίζεται στη νομική φύση των σχετικών εθνικών κανόνων. Εφόσον, εν πάση περιπτώσει, οι βελγικοί κανόνες που θεσπίστηκαν ως προς τις κυρώσεις, κατ' εφαρμογή του άρθρου 18 του κανονισμού 543/69, έχουν ποινικό χαρακτήρα [16], σε συμφωνία με τον εν λόγω κανο-

13 — Απόφαση της 10ης Ιουλίου 1990, C-326/88, Hansen (Συλλογή 1990, σ. I-2911, σκέψη 14, in fine).

14 — Απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 1989, 68/88, Επιτροπή κατά Ελλάδος (Συλλογή 1989, σ. 2965, σκέψη 24).

15 — Όπ.π., σκέψη 17.

16 — Βλ. το άρθρο 2 του βελγικού νόμου της 18ης Φεβρουαρίου 1969, *Moniteur belge* της 4.4.1969, σ. 2988.

νισμό [17], το άρθρο 18, παράγραφος 2, του κανονισμού 3820/85, ως ερμηνευτικός κανόνας που αφορά τις διατάξεις παραπομπής του εθνικού ποινικού δικαίου, εμπίπτει και το ίδιο στον τομέα του ποινικού δικαίου. Βεβαίως, το άρθρο 75 της Συνθήκης ΕΟΚ, το οποίο προβάλλεται ως νομική βάση του κανονισμού 3820/85, προβλέπει ότι το Συμβούλιο μπορεί να θεσπίζει « κάθε άλλη χρήσιμη διάταξη », έκφραση που θα μπορούσε επίσης να περιλάβει διατάξεις σχετικές με τις κυρώσεις. Ωστόσο, όπως το Δικαστήριο αποφάνθηκε στην απόφασή του Casati [18], « καταρχήν, η ποινική νομοθεσία και οι κανόνες της ποινικής δικονομίας παραμένουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών » [19]. Στις προτάσεις που ανέπτυξε στην υπόθεση Drexl [20], ο γενικός εισαγγελέας Darmon τόνισε, σχετικά με τους κοινοτικούς κανόνες στον τομέα του φορολογικού δικαίου, ότι το κοινοτικό δίκαιο επηρεάζει το ποινικό δίκαιο (μόνο) κατά το μέτρο που, σε περίπτωση ασυμβιβάστου του απαγορευτικού κανόνα με το κοινοτικό δίκαιο, αίρεται η νομική βάση της παραβάσεως, καθώς και κατά το μέτρο που καθορίζει, σε ό,τι αφορά τις κυρώσεις, όρια προκειμένου να αποτρέψει το ενδεχόμενο η βαρύτητα των κυρώσεων να συνιστά κώλυμα για την άσκηση των ελευθεριών που παρέχει η Συνθήκη ΕΟΚ.

17. Μολονότι παρέλκει η εξέταση της σημασίας αυτών των νομικών επιχειρημάτων, μπορεί να τονιστεί ότι οι συντάκτες του κανονισμού άφησαν τη συγκεκριμένη αυτή διάταξη, εάν ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αφορά και τις παραπομπές της εθνικής νομοθεσίας, έκθετη σε προφανείς και σοβαρές αμφιβολίες ως προς το κύρος της. Δεδομένου ότι δεν υφίστανται λόγοι που να δικαιολογούν μια τέτοια συμπεριφορά, μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν ήταν αυτή η πρόθεσή τους.

18. ββ) Στο πλαίσιο της θεωρούμενης ως μη ορθής ερμηνείας δεν θα μπορούσαν επίσης να αποκλειστούν εκ των προτέρων παρόμοιες αμφιβολίες σε σχέση με το άρθρο 189 της Συνθήκης ΕΟΚ. Η διάταξη αυτή παρέχει στον κοινοτικό νομοθέτη δύο δυνατότητες επηρεασμού της εθνικής νομοθεσίας. Κατά την πρώτη, ζητείται από τον εθνικό νομοθέτη να θεσπίσει διατάξεις προς μία ορισμένη κατεύθυνση. Το αίτημα αυτό μπορεί να λάβει τη μορφή της αποφάσεως ή της οδηγίας, μπορεί όμως, όπως αποδεικνύει και το άρθρο 17 του κανονισμού 3820/85, να πάρει τη μορφή κανονισμού. Η άλλη δυνατότητα που παρέχεται στην Κοινότητα είναι να θεσπίσει η ίδια διατάξεις — υπό μορφή κανονιστικών διατάξεων — οι οποίες, όπως είναι γνωστό, υπερέχουν των αντιθέτων διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας. Δύσκολα γίνεται αντιληπτό πώς διάταξη σχετική με την ερμηνεία ορισμένων κανόνων της εθνικής νομοθεσίας, εάν το άρθρο 18, παράγραφος 2, του κανονισμού 3820/85 ερμηνευθεί υπό την έννοια αυτή, θα μπορούσε να ενταχθεί στο σύστημα αυτό. Από αυτής της απόψεως, επίσης, δεν υπάρχει κανένα στοιχείο που να αποδεικνύει ότι οι συντάκτες του κανονισμού είχαν την πρόθεση να δημιουργήσουν παρόμοιες νομικές αμφιβολίες ως προς τις διατάξεις που θέσπισαν.

19. *3.* Για λόγους πληρότητας πρέπει να τονιστεί ότι το προδικαστικό ερώτημα αναφέρεται αποκλειστικώς στην ερμηνεία του άρθρου 18, παράγραφος 2, του κανονισμού 3820/85. Υπάρχει επίσης χωριστό ερώτημα που αναφέρεται στις συνέπειες που προκύπτουν για τη Συνθήκη ΕΟΚ, ειδικότερα για το άρθρο 5 της εν λόγω Συνθήκης, από την ερμηνεία των εν λόγω διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας. Ωστόσο, το πρόβλημα αυτό δεν περιλαμβάνεται στα ερωτήματα του Hof van cassatie.

17 — Τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να προσδιορίζουν τη νομική φύση των κυρώσεων (βλ. την απόφαση Hansen, ένθ. αν., σκέψη 14), και επομένως έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα (βλ. την απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 1977, 50/76, Amsterdam Bulb κατά Produktschaap voor Siergewassen, Slg. 1977, σ. 137, σκέψη 32).

18 — Απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 1981, 203/80, Casati (Συλλογή 1981, σ. 2595).

19 — Σκέψη 27.

20 — Προτάσεις της 8ης Δεκεμβρίου 1987 στην υπόθεση 299/86 (Συλλογή 1988, σ. 1222, 1223).

20. Για τους λόγους που προεκτέθηκαν προτείνω να δοθεί η ακόλουθη απάντηση στο ερώτημα του Hof van cassatie van België:

« Το άρθρο 18, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 3820/85 έχει την έννοια ότι οι αναφορές στον κανονισμό (ΕΟΚ) 543/69 που περιέχονται σε διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας που θεσπίστηκαν προς εκτέλεση του εν λόγω κανονισμού δεν συνιστούν αναφορές κατά την έννοια του προαναφερθέντος άρθρου 18, παράγραφος 2. »